

TÜRK SİNEMASINDA DIŞ GÖÇ OLAYI

Arş.Görv. Dr. Şükran ESEN
Marmara Üniversitesi
İletişim Fakültesi

AVRUPA'YA İŞÇİ GÖÇÜNÜN NEDENLERİ

II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ülkelerinde görülen büyük ekonomik gelişmeler, işgücü açığı ortaya çıkardı. Özellikle niteliksiz işlerde çalışacak insan gereksinimi başladı. İşsizliğin büyük boyutlarda olduğu geri kalmış ülkeler, bu açığı karşılamak için "bulunmaz nimet" idi. Bu nedenle, Avrupa ülkeleri, üçüncü dünya ülkelerine çağrı yaparak, onlarla anlaşmalar imzaladılar.

İşgücü açığı büyük olan Avrupa ülkelerinden Almanya ile Türkiye de böyle bir anlaşma yaptı. 30 Ekim 1961 tarihli "Türk-Alman İşçi Mübadele Antlaşması", Almanya'ya doğru büyük bir işçi akını başlattı.(1)

Türkiye'de 1950'lerden başlayarak, gittikçe hızlanan bir ivmeyle, bir "iç göç" olayı yaşanıyordu zaten. Tarımdaki modernleşmenin toprağın büyük çiftçinin elinde toplanmasına yol açması(2), miras hukukunun küçük toprak sahiplerinin elindeki toprağı iyice küçültmesi, izlenen ekonomik politikanın toplumu tüketime özendirilmesi, ticaretin ve tarım dışı etkinliklerin canlanması, kent koşullarının köye oranla iyileşmesi gibi nedenler, hızlı bir kentleşmeyi başlatmıştı. Bu hızlı kentleşmenin hızına ayak uyduramayan yetersiz sanayileşme, bir çok sorunun yanısıra, işsizlik sorununu da doğurdu.

Tam bu sıralara denk gelen, Türk-Alman İşçi Mübadele Antlaşması, köyden kopan, kentte iş bulamayan köylü için bir umut kapısı oldu.

1961'den başlayarak, binlerce, yüzbinlerce, giderek milyonlarca Türk işçi ve köylüsü, "ekmek parası" için, hiç bilmedikleri bir dünyaya, Avrupa'ya doğru yola çıktılar.

Önceleri, çalışıp para kazanıp, biriktirdikleri parayla yurda dönmek amacıyla giden işçiler, zamanla oralara yerleştiler, istemelerine rağmen dönüşü düşünemez duruma geldiler.

"Focus dergisinin son sayısında yayımlanan sayısal verilere göre, göçün başladığı 1961 yılında, Federal Almanya'da topu topu 6 bin 500 Türk yurttaşı yaşamaktaydı. Bu sayı 1973'te 712 bine, 1983'te 1 milyon 440 bine yükseldi. 1983, aynı zamanda Federal Almanya'da ekonomik bunalımın uç verdiği ve sayıları artan yabancıların 'azaltılması önlemleri'nin uygulandığı yıl. O yıl, federal hükümet, gönüllü olarak dönenlere, normal kıdem tazminatlarının yanısıra aile başına 10 bin 500, ayrıca her çocuk başına da 1500 mark 'dönüşü özendirme primi' ödeyeceğini açıkladı. Almanya koşullarına göre oldukça çekici olan bu öneriyi kabullenenlerin sayısı 250 bini bile bulmadı. Geri kalan 1 milyon 250 bin Türkiyeli, 'biz burada kalacağız' dediler. Kaldılar ve arttılar. Türkiye'den evlenip eşini oraya aldırarak, 16 yaşını doldurmamış çocuklarını getirterek, siyasal sığınma başvurusu yaparak, kaçak gelerek, bugün resmen 1 milyon 855 bine, Göttingen Üniversitesi'nce yapılan bir araştırmaya göre, 2 milyon 320 bine ulaştılar."(3)

Avrupa ülkeleri yabancı işçi çağırırken, gelen "konuk işçileri", işgücü açıklarını kapatıp belli bir süre çalıştırdıktan, ekonomiyi rayına oturtuttuktan sonra geri göndereceklerini düşünerek çağırıldılar. Olayın ulaşacağı toplumsal boyutu düşünemediler. Gelenler insandı, makine parçası değil. Olayın, hem gelenler, hem de çağırılanlar açısından, toplumsal riskler taşıması da kaçınılmazdı.

Çağırılan ülkeler, gelen işçileri, genellikle, kendi yurttaşlarının çalışmak istemedikleri, kötü koşullu ve zor işlerde kullanacaklardı. Gelenlerin çoğu da bu işlere uygun, eğitim düzeyi düşük ve niteliksiz işçilerdi. Durum böyle olunca, zaten kültür, dil, din ve ırk bakımından ayrı toplumlardan gelen bu insanlar arasındaki uyumsuzluk, uçurum daha da büyüyordu. Kendi ülkelerindeki büyük kentleri bile görmeden geldikleri, hiç tanımadıkları, bu ülke kentleri, göçmen işçileri şoka uğrattı. İçine girdikleri toplum tarafından küçük görülüp, horlanmaları, bunalımın boyutlarını daha da büyüttü.

Zaman içinde, bu ilk şok atlatıldı. Toplumlar arasında kaynaşma ve yakınlaşmalar, ortak değişiklikler görüldü. Ama bu, hiçbir zaman yeterli düzeye ulaşmadı. Olaya bakıştaki fark, hiç bir zaman ortadan kalkmadı.

Türk göçmen işçilerin en çok sayıda buldukları ve yabancı işçi sayı-

sında en üst sırayı oluşturdukları Almanya'da, uyumsuzluk daha da göze batıcı.

İŞÇİ TÜRKLERİN PSİKOLOJİK VE EKONOMİK DURUMU :

Almanya'daki işçi Türklerin yaşadıkları sorunları, uğradıkları haksızlıkları, duydukları psikolojik ezikliği, Alman gazeteci-yazar Günter Wallraff "En Alttakiler" adlı kitabında anlattı. Bu kitabı yazabilmek için, Türk işçi kılığına giren Wallraff, yaşadığı olayları gizli kamerayla da belgeledi. Yazarın kitabının önsözünde açıkladığı, Türk işçilerine ilişkin duyguları ilgi çekici. Wallraff: "Yurtlarından koparılmış olmalarının yanısıra, işgüçlerini sattıkları, sağlıklarını yitirdikleri bir ülke toplumunun, onları dışlamasının ezikliğini kimse onlar gibi duyamaz."(4) diye yazıyor.

Duisburg kentinde, 1983 yılında, 400 Türk genci üzerinde yapılan araştırma da, bunların %48'inin Alman arkadaşlarının bulunmadığını, yalnızca Türklerle görüştiklerini ortaya koydu. Almanlarca dışlandıkları için, yalnız Türk dernek ve gruplarına üye oldukları anlaşıldı. %32'si politik, %18'i dinsel, %32'si spor ve kültür demekleri üyesi idiler.(5)

Genel olarak, Almanya'da çalışan göçmen Türk işçilerinin eğitim düzeyleri çok düşük. Onların çocukları da pek okuma olanağı bulamıyor. "Bugün, Almanya'da yaklaşık 360 bin Türk öğrenci var. Bunların çok büyük çoğunluğu, ilköğretim kurumlarında. Lise ve daha üstü eğitim kurumlarına ulaşabilenlerin sayısı, birden 22 bine iniyor. 12 bin 960 da yüksekokul öğrencisi var. Türkiyeli gençlerin büyük, çok büyük bir çoğunluğu ilkokuldan sonra bir meslek eğitimi görüyor ve çalışmaya başlıyor. Ancak düşük eğitim düzeyi yüzünden 'geleceği olan meslekler'de çıraklık eğitimi görmek pekçok Türkiyeli genç için olanaksız."(6)

"Ücret düzeyleri bakımından Türkiyeli göçmenler, Almanların epey gerisinde. Ailenin ortalama aylık geliri Almanlarda 4580 markı bulurken, bu 'bizimkilerde' 3650 markta kalıyor. Buna karşılık dayanıklı tüketim malları pazarında 'bizimkiler' Almanlar'dan çok daha iyi birer müşteri. Örneğin, Alman ailelerin sadece %57.8'inin evinde müzik seti var. Bu oran Türklerde ise %71.6 Video Kamera dağılımı da öyle: Almanlarda %36.1 Türklerde ise %81.5 Almanların ve Almanya'nın en hassas konusu olan otomobilde durum daha da çarpıcı. Alman ailelerinin sadece %7.6'sının otomobili Mercedes, Türkiyeli göçmen ailelerde Mercedes sahibi olanların oranı, Almanların üç katı: %20.4"(7)

SONUN BAŞLAMASI :

1983'te Alman ekonomisinde görülen bunalımdan sonra yabancı işçilere, özellikle sayıları büyük olan Türk işçilerine karşı bir tepki başladı. Basından beri horlanan göçmen işçiler, artık istenmez oldu.

Hükümetçe alınan dönüşü özendirici önlemler yanında, halk da somut olarak hoşnutsuzluğunu belirten davranışlar göstermeye başladı.

Özellikle, 1990'lı yılların başında, Berlin Duvarının yıkılıp Federal Almanya ile Doğu Almanya'nın birleşmesi sonucu ortaya çıkan ekonomik sorunlar ve artan işsizlik, göçmen işçilere tepkileri yoğunlaştırdı.

Alman toplumunda görülen, II. Dünya Savaşında bir hastalık derecesinde doruğa çıkan, savaş yenilgisiyle son bulmasına karşılık toplumda hala kökü kazınamayan "ırkçılık" (Nazizm), yeniden su yüzüne çıktı.

Göçmen işçilerin ülkelerine dönmelerini sağlamak için, şiddet dahil, hertürlü yola başvurulmaya başlandı. Hele hele 1993 yılı, adeta göçmen işçilere saldırı yılı oldu. Gazete manşetlerinden nazi gösterileri, nazi saldırıları, "Dazlaklar", Türk ailelerin evlerinin ateşe verilmesi, yakılarak öldürülen göçmen Türkler, dövülen yabancı işçiler gibi haberler aşağı inmez oldu.

1960'larda karşılıklı umutla başlayan "Dış Göç Serüveni", 1990'larda böyle, çözümsüz, ya da çözümü çok güç bir aşamaya geldi.

DIŞ GÖÇ VE TÜRK SİNEMASI :

Toplumları etkileyen olaylardan, o toplumda üretilen sanat ürünlerinin de etkilenmesi doğaldır. İncelediğimiz olayda da durum böyle. Başta edebiyat olmak üzere, tüm sanat dallarında dış göçün izlerini görmek olası.

Çalışmamızın ilk bölümünde, Alman toplumunu da, Türk toplumunu da derinden etkileyen 30 yıllık dış göç serüvenini özetlemeye çalıştık. İkinci bölümünde de, sinemanın dış göç olayına bakışını görmeye çalışacağız. Türk sinemasının soruna, sorunu yaşayan insana ve topluma nasıl yaklaştığını, onu nasıl ele aldığını ortaya koymaya çalışacağız.

Türk sinemasının, yurtdışına işçi olarak gidiş konusunu işleyen ilk filmi, Dönüş.(8) Dönüş'ün yönetmeni Türkan Şoray, çekim yılı 1972. Biz ele

alacağımız filmleri, 70'li, 80'li ve 90'lı yıllarda çekilen dış göç filmleri olarak gruplandıracağız.

A-70'Lİ YILLARDA ÇEKİLEN DIŞ GÖÇ FİMLERİ :

1.DÖNÜŞ(1972):

İlk yönetmenlik denemesini Türkan Şoray, Dönüş filmi ile yaptı. Başrolünü de üstlendiği filmde, Türk sinemasında ilk kez Almanya olayını ele aldı. Öyküsünü de kendisinin yazdığı filmde, bir yandan köylü-ağa çatışmasını işlerken, bir yandan da yoksulluk nedeniyle Almanya'ya gidişi, giden işçinin ülkesine yabancılaşması, ailenin parçalanması konularını anlattı.

Türkân Şoray, çeşitli röportajlarda değindiğine göre, filmde, işçinin Almanya'daki ilişkilerine, değişimine daha çok yer vermek istiyordu. Yapımcının "Bir Türkân Şoray filmi" istemesi üzerine, Türkiye'de kalan eşin ağa ile sorunlarına ağırlık vermek zorunda kaldı.

Yapımcının müdahalesine ve bir ilk film olmasına rağmen, sinemasal anlatım yönünden oldukça başarılı bir film, Dönüş.

2.OTOBÜS :(1975)

Gösterime girdiği yıllarda yurt içinde ve yurt dışında oldukça sözü edilen Otobüs, içeriğiyle ilgili olarak, olumlu ve olumsuz birçok eleştiri aldı. Türkleri küçümsemediğini savunanlar, filmin gerçekçi olmadığını söyleyenler, basit ve şematik bulanlar, olay ve kişilerin abartıldığını öne sürenler olduğu gibi; gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki çelişkiyi çok başarılı verdiği, Doğu-Batı toplumları arasındaki uçurumu vurguladığı, yurt dışına giden işçi Türklerin durumlarını biraz abartarak da olsa doğru biçimde anlattığı görüşünü paylaşanlar da oldu.

İsveç'te yaşayan yönetmen Tunç Okan, Otobüs filminde, Türkiye'nin geri kalmış bir yöresinden, iş bulma vaadiyle, kaçak olarak İsveç'e getirilen dokuz işçiyi ele aldı. Hurda bir otobüsle, zorlu bir yolculuktan sonra, Stokholm'e getirilen bu işçilerin başından geçenleri anlattı.

Filmin konusu özetle şöyle: Stokholm'de geniş bir alanın ortasına parkeden otobüsün şoförü, işçilerin paralarını ve pasaportlarını alarak onları terkeder. Pasaport işlemlerini yaptırıp dönecek umuduyla, saatlerce, perdeleri kapalı otobüsün içinde bekleyen işçiler, birer birer dışarı çıkmaya başlarlar.

Geceyarısı olmuştur. Kentin ışıkları gözlerini kamaştırır. Merakla, biraz biraz daha derken, otobüsün bulunduğu alandan iyice uzaklaşarak, kentin içinde kaybolurlar. Köyünden bile dışarı çıkmamış bu insanları gelişmiş bir toplumun çılgın geceleri şaşkına çevirir. Seks partileri, homoseksüeller, yürüyen merdivenler, ışıklı vitrinler, ortalıkta sevişen çiftler, bambaşka bir dünyanın görüntüleridir. İsveçlilerin, bu ilkel ve ürkek yabancılara tepkileri de vahşicedir. Dokuz işçinin dokuzunun da başına değişik olaylar gelir.

Otobüs, simgelerle anlatımı, çok çarpıcı görüntüleri ve konusuna ilginç yaklaşımıyla etkili bir film. Abartılı gelen anlatım, geri bir toplumdan ansızın, çok gelişmiş bir toplumun içine düşen insanın şaşkınlığını ve yalnızlığını aktarabilmek açısından yerinde bir anlatım biçimi.

Dış göçü yaşayan işçilerin, hangi psiko-sosyolojik aşamalardan geçerek, nelere göğüs gererek oralarda kök salabildiklerini anlamamız için, öğretici bir film, Otobüs.

3. ALMANYA ACI VATAN (1979)

Yönetmen Şerif Gören bu filminde, Almanya'da çalışma izni alabilmek için, anlaşmalı olarak evlenen Mahmut ve Güldane'nin yaşamları aracılığıyla, Almanya'daki Türk işçi sorunlarını ve değişme süreçlerini anlatmak istedi.

Gören, "Bir filmin sınırlı süresine çok şey sıkıştırabilmek, gereksiz uygulamısal gösterilere girişmek gibi aksamalara karşın, göçmen işçilerin yeni çevrelerine ayak uydurmakta karşılaştıkları güçlükleri ve bu güçlükler karşısında, çoğunlukla kolay yolu seçmeleri, geleneksel töre anlayışının dar-madağın oluşunu, bunun yol açtığı sarsıntıları, özellikle bir kadın işçinin ruhsal evrimini yansıtmasıyla"(9) ilgi çekici bir ürün ortaya koydu.

4. GÜL HASAN (1979)

Başarılı bir tiyatro ve sinema oyuncusu olan Tuncel Kurtiz yönettiği Gül Hasan filminde, İsveç'e çalışmaya giren dört Türk'ün oyuncu yapılabacakları vaadiyle kandırılmalarını anlattı.

Kurtiz, film çevirdiklerini sanan, ucuz işlerde çalışan Türk işçilerinin beklentilerini, yabancısı oldukları bu toplumdaki yalnızlıklarını, bir güldürü filmi içinde sergiledi.

B-80'Lİ YILLARDA ÇEKİLEN DIŞ GÖÇ FİLMLERİ :

1. KARAFKA :(1980)

Korhan Yurtseverin Almanya'da çekerek, üç çocuklu bir ailenin Almanya öyküsünü anlattığı film, Türkiye'de gösterilemedi.

2.KARDEŞ KANI : (1984)

Yönetmen Muammer Özer, Kardeş Kanı filminde, İsveç'te çöpçülük yapan bir Türk'ün, ailesini, bu yabancı ülkede dağılmaktan kurtaramayışının öyküsünü anlatmak istedi. Ama, anlatımı, melodram kalıpları dışına çıkamadı.

3. CUMARTESİ CUMARTESİ : (1984)

Otobüs'ten sonra yönetmen Tunç Okan'ın ikinci filmi olan Cumartesi Cumartesi neşeli bir film. Okan bu filmde, günlük yaşam içinde, gelişmiş ve az gelişmiş toplum insanları arasındaki diyalogsuzluğu anlattı. Bu filmde, yıllardır Batılı toplum içinde yaşayan ve bu toplum içinde yaşamaya oldukça alışmış göçmenler ile batılı insanların, süren diyalogsuzlukları var.

4. ÖLMEZ AĞACI: (1984)

Ölmez Ağacı, Yusuf Kurçenli'nin ikinci ve başarısız bir filmi. Almanya'da yaşayan bir Türk ailesi aracılığıyla, göçmen işçi sorununa, Türk-Alman halkları arasındaki ilişkilere (olumlu-olumsuz yönleriyle), bir Türk-Yunan dostluğuna değinmek isteyen Kurçenli, ne yazık ki, şematik, derinliksiz bir film ortaya koyabildi.

5. KIRK METREKARE ALMANYA: (1986)

Tevfik Başer, "ulusaldan evrensele ulaşmak" deyişini bu filmi ile gerçekleştirdi. Kırk Metrekare Almanya filminde, köyünden hiç çıkmamış bir Türk köylü kızının tanımadığı bir adamla evlendirilerek, Almanya'ya getirilmesini, buranın kötülüklerinden korumak amacıyla kocası tarafından, iki odalı evlerine, adeta hapsedilmesini anlattı. Bu arada Türk toplumunda kadının yerini, Almanya'ya giden işçi Türklerin Alman toplumuna yabancılığını ve korkularını başarılı bir biçimde verirken, yanısıra insanlar arasındaki iletişimsizliği, kadının ve erkeğin kendi dünyalarındaki ayrı ayrı yalnızlıklarının korkunçluğunu evrensel bir boyutta işledi.

Özay Fecht ve Yaman Okay'ın oyundaki, İzzet Akay'ın görüntü ve ışıktaki, Claus Bantzer'in müzikteki başarılı çalışmaları, özenle yazılan senaryo ile birleşince, ortaya hem içerik hem de sinemasal yönden, üst düzey bir film çıktı. Orada yaşayan Türk yönetmenin, Almanya'da benzer sorunlarla karşılaşmış olması da, filme daha bir yaşanmışlık kattı belki de.

6. POLİZEİ : (1988)

Ali Ekber gariban bir Türk çöpçüsüdür Berlin'de. Geceleri de bir amatör Türk tiyatrosunun temizliğini yapmaktadır. Bir gece herkes gittikten sonra, kostümler arasında bulduğu bir Alman polis giysisini alıp evine getirir. Ertesi gün, bıyığını keserek ve bir güneş gözlüğü takarak girdiği polis kılığı içinde havalı biçimde sokaklarda gezer. Dükkanları teftiş eder. Kahvehanelerde önceden kendisini alaya alan arkadaşlarını korkutur. Daha önce yüz bulamadığı, Alman barmen kızı tavlalar. En sonunda herkesin gözü önünde, polislikten gerçek kimliğine döner.

Konusunu özetlediğimiz filmi, Şerif Gören çekti, başrol oyunculuğunu Kemal Sunal yaptı. Böyle olunca da, bazı göçmen sorunlarına çok hafif dokunup geçen, Almanya mekanlı bir "Kemal Sunal" filmi çıktı ortaya.

7. YANLIŞ CENNETE ELVEDA : (1988)

Tevfik Başer'in ikinci filmi, Yanlış Cennete Elveda, yine dar bir mekana kısıtlanmış kadını ele alıyor. Yine Almanya'da yaşayan bir Türk kadını. Ama bu kez kadın, üzerindeki toplumsal ve ailevi baskıdan, kapatıldığı bu dar mekanda kurtuluyor.

Göç filmleri içinde ele almamıza rağmen, film mekan olarak Almanya seçilmiş olmasının ve Almanlarla Türklerin birlikte yaşadıkları bir hapisaneyi anlatmasının dışında, bir dış göç filmi değil.

C-90'LI YILLARDA ÇEKİLEN DIŞ GÖÇ FİMLERİ : I-FİKRİMİN İNCE GÜLÜ (MERCEDES MON AMOUR)

Adalet Ağaoğlu'nun romanından sinemaya uyarlanan Mercedes Mon Amour'un yönetmeni Tunç Okan. Tunç Okan filmin çekimine 1987'de başladı. Ancak filmin bitişi ve gösterime çıkışı doksanları buldu. (1993 gösterim yılı) Bu nedenle, filmi bu grupta ele aldık.

Fikrimin İnce Gülü romanının ve filminin kahramanı Bayram, bir gurbetçi. Çocukluğu ve gençliği yoksulluk içinde geçen Bayram'ın, bir yolunu bularak, Almanya'ya işçi olarak gidişi ve biriktirdiği paralarla aldığı, 'Sarıkız' adını taktığı Mercedes'yle köyüne dönerek hava atmak istemesi, filmin en kısa öyküsü. Tek kişilik, çizgisel ve basit gibi görünen konu, neler içermiyor ki. Almanya olayının psikolojik, ekonomik, sosyolojik tüm boyutları en ince ayrıntılarına kadar beyazperdeye aktarılıyor. Bunların yanısıra, Türk toplumunun çalkantılı yapısının trafiğe yansması, gözler önüne seriliyor.

İlyas Salman, oyunuyla, tam bir "Almancı".

2.BERLİN İN BERLİN : (1993)

Sinan Çetin, Berlin İn Berlin filmiyle, Türk göçmen işçilerinin serüvenini günümüze kadar getirdi. Bugün Berlin'de yaşayan, uzun yıllar önce oraya gelmiş bir Türk ailesini tanıttı izleyenlere.

Ailenin yaşlı ninesi, tamamen ülke geleneklerine göre, değişmeden yaşamını sürdürüyor. Anne ve baba ise, Almanya'nın rahatına alışmış, Türkiye'den de kopamamış, iki toplumun yaşam biçimi arasında, ikisinden de etkilenmiş olarak yaşayıp gidiyorlar. Türkiye'de doğup belli bir yaşta sonra Almanya'ya gelen büyük ve ortanca oğullar. Bunlar da iki arada, bir derede. En küçük oğul ise, ya Almanya'da doğmuş, ya da çok küçükken gelmiş. O, daha uyum içinde Alman toplumuyla.

Filmdeki olay, fotoğraf meraklısı bir Alman mühendisin, ailenin gelini büyük oğulunun eşi Dilber'in fotoğrafını çekmesiyle başlıyor. Bunun tartışmasını yaparken kaza sonucu büyük oğulun ölmesiyle geliyor. Vicdan azabı duyan Alman'ın Dilber'den özür dilemek isterken, ortanca oğul tarafından öç almak amacıyla kovalanması, kaçarken de yanlışlıkla, yine onların evine sığınmasıyla doruğa ulaşıyor. Düşman da olsa eve sığınan insana dokunulmayacağı, bunun bir Türk geleneği olduğu nine tarafından ortaya atılınca, Alman mühendis, evin "zorunlu konuğu" oluyor.

Filmdeki olaylar fazlaca rastlantılara ve geleneklere abartılı biçimde bağlılığa dayanıyor. Böyle olunca da film gerçekçi olmamakla suçlanıyor.

Bizce, filmdeki olayların abartılı ve rastlantılara dayalı olması, Türk ve Alman toplumları arasındaki çelişkileri, gerçekçi ve doğru olarak sergilemesini önlemiyor.

Sinan Çetin, yıllarca iç içe yaşasalar bile Türk ve Alman insanının ilişkilerinin bitmediğini ortaya koyuyor. Dostlukla düşmanlığın birbirlerine çok yakın bulunduğunu, zaman zaman birinin ya da diğersinin öne çıkabildiğini gösteriyor. Olayın günümüzde dazlaklara kadar gelen boyutuna da şöyle bir dokunup geçiveriyor.

SONUÇ:

Türk sineması, 70'lerden buyana dış göç olayını ele almaktadır. Büyük ölçüde güncelliği yakalayarak, sorunları sergileyerek, kendi anlatım olanaklarının elverdiği kadarıyla dış göç olayını yansıtmaya çalışmaktadır.

KAYNAKÇA

- (1) Sema Köksal, **Refah Toplumunda Getto ve Türkler**, İst.: Teknografik matbaacılık, 1986, s.18.
- (2) Bkz. Mübeccel Kıray, "Toplum Yapısındaki Temel Değişimlerin Tarihsel Perspektifi, Bugünkü ve Yarınki Türk Toplum Yapısı", **Toplumbilim Yazıları**, Ank.: Gazi Ün.lkt. ve İdari Bilimler Fak. yay.,1982.
- (3) Aydın Engin, "Bütün Zamanların En Büyük Göçü", **Cumhuriyet**, 14 Haziran 1993.
- (4) Günter Wallraff, **En Alttakiler**, 3.b., Çev.: Osman Okkan, İst.: Milliyet yay., 1986, s.9.
- (5) Faruk Şen, "Federal Almanya'daki Türk Gençlerinin Geleceğe Yönelik Mesleki Şansları", **İkinci Kuşak Türklerin F.Almanya ve Türkiye'de Mesleki Uyumları**, Der.: Nurhan Akçaylı, Bursa-Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1986, s.35.
- (6) Aydın Engin, a.g.y.
- (7) Aydın Engin, a.g.y.
- (8) Atilla Dorsay, **Sinemamızın Umut Yılları**, İst.: İnkılap yay., 1989, s.128.
- (9) Nijat Özön, **Sinema Uygulayımı-Sanatı-Tarihi**, İst.: Hil yay. 1985, s.396.